

■ Statsvetenskapliga förbundet

FÖRBUNDSREDAKTÖR: HELENA OLOFSDOTTER STENSÖTA

Förbundsredaktören har ordet

Det akademiska samtalet sker på många sätt i dialog och interaktion mellan olika discipliner. Sådana samtal genererar nya frågeställningar och kan också ge upphov till att nya disciplinära inriktningar utvecklas över tid. Detta gäller också statsvetenskapen. Förbundssidorna kommer i ett antal artiklar att belysa statsvetenskapens kontaktytor med andra discipliner. Ambitionen är att belysa skärningspunkten till andra discipliner ur två synvinklar; dels vilka vinnningar statsvetare ser av att inkludera andra discipliners frågeställningar och metoder i det statsvetenskapliga ämnet, dels att be företrädare av andra discipliner skriva om vad de har för nytta av statsvetenskapliga frågeställningar och metoder. Först ut är Catarina Kinnvall, docent på statsvetenskapliga institutionen i Lund, som skriver om skärningspunkten mellan psykologi och statsvetenskap och specifikt om inriktningen politisk psykologi som hon menar har stor betydelse för statsvetenskapen i allmänhet och internationell politik i synnerhet.

Dessutom presenteras den uppsats som vann statsvetenskapliga förbundets uppsatspris 2008.

HELENA OLOFSDOTTER STENSÖTA

Politisk psykologi och Internationell politik

Våren 2007 etablerades ett samarbete i politisk psykologi mellan forskare i statsvetenskap och psykologi vid Lunds Universitet. Forskningsteamet erhöll miljöstöd från såväl Crafoordska Stiftelsen som Riksbankens jubileumsfond och har sedan starten vidareutvecklats till ett internationellt nätverk med en mängd gemensamma ansökningar och artiklar. Betydelsen av politisk psykologi som ämnesområde har länge varit känd i USA och i delar av Europa, men har inte funnits som etablerat område i varken Sverige eller övriga Skandinavien även om en stor del forskare varit engagerade i ämnet. I denna text vill jag ge en kort bakgrund till ämnet politisk psykologi samt diskutera dess betydelse för statsvetenskapen i allmänhet och för internationell politik i synnerhet. Texten är således en uppmaning till skandinaviska forskare att begrunda de många användningsområden ämnet politisk psykologi har och dess betydelse för samtida och framtida forskning.

Politisk psykologi föddes under mellankrigsperioden och det var amerikanen Charles Merriam (1923, 1924) från Chicago University som först efterfrågade en

Har du synpunkter på förbundssidan eller vill lämna bidrag är du välkommen att kontakta förbundsredaktören via e-post Helena.Stensota@pol.gu.se eller telefon 031-786 58 44.

större förståelse för hur psykologiska faktorer påverkar politik. Dock var det en av hans studenter, Harold Lasswell, som kom att ses som 'the founding father' av disciplinen som sådan. Lasswell's tidiga arbeten, såsom *Psychopathology and Politics* (1930), *World Politics and Personal Insecurity* (1935), *Politics: Who Gets What, When, and How* (1936), *Power and Personality* (1948), etablerade en i huvudsak psykologisk inriktning för att förstå politiskt beteende, politik och politiker. Den amerikanska politiska psykologin har därför i huvudsak varit intresserad av att förstå hur psykologiska processer påverkar politiska processer, vilket resulterat i en individcentrering där olika socialpsykologiska processer stått i fokus, såsom kognition, perception, motiv, konflikt, inläring, socialisering och attityder. Europeisk politisk psykologi har i mycket influerats av den amerikanska traditionen men har i större utsträckning även fokuserat på det motsatta förhållandet, dvs. hur politiska processer påverkar psykologiska processer. Den större betydelsen och påverkan av marxistiska influenser i Europa har lett till ett större intresse för hur politiska processer formar psykologiska processer och personlighet. Medlemmar av Frankfurtskolan och de personer förknippade med utvecklingen av 'Kritisk Teori' – Horkheimer, Adorno, Marcuse, Fromm och Habermas – har således påverkat kopplingen mellan politisk-ekonomiska perspektiv från marxistisk teoribildning och psykologiska perspektiv utifrån Freud (Deutsch och Kinnvall 2002).

Sedan 1950-talet har politisk psykologi alltmer kommit att förknippas med studiet av internationell politik, främst dess fokus på utrikespolitisk analys, konflikthantering och konfliktlösning samt, under senare tid, på gruppkonflikter och identitetspolitik. Det är också inom dessa områ-

den jag ser betydelsen av politisk psykologi som mest relevant för att förstå den politiska utvecklingen i en alltmer globaliserad värld präglad av interna konflikter och terrorverksamhet. I följande korta avsnitt diskuterar jag därför vikten av ett psykologiskt perspektiv för studier inom ett av internationell politikens delområden: konflikter och konfliktanalys.

Politisk psykologi och konfliktanalys

Kelman och Fisher (2003) betonar fyra faktorer som belyser behovet av politisk psykologi för att förstå internationella konflikter i allmänhet och identitetskonflikter i synnerhet. Först och främst handlar dessa konflikter i huvudsak om en process präglad av kollektiva behov och rädsla snarare än rationell kalkylering eller objektiva nationella intressen. Behovsteorier utvecklade av John Burton (1990) och andra utgår från föreställningen att konflikter uppstår när en grupps fysiska och psykologiska behov hotas, såsom identitet, säkerhet, erkännande och en känsla av rättvisa. Denna syn på konfliktorsaker innebär att konfliktlösning måste inriktas på de behov och föreställda hot som befolkningen upplever och att sådana lösningar måste, vid något tillfälle, fokuseras på interaktioner mellan individer för att lösa problemen och skapa insikt och lärdom. Staub och Bar-Tal (1999; 2003) diskuterar till exempel vikten av fredsutbildning i skolor för att bemöta långvariga konflikter, men de hävdar också att utbildning kan och bör fokuseras på att skapa förståelse även bland den vuxna befolkningen för våldets ursprung och spridning. Sådan förståelse strävar efter att påverka kunskap, perceptioner, känslor och motiv och måste innehålla både instruerande och erfarenhetsmässig inlä-

ning. Det innebär att alla involverade deltar (förövare, offer och kringstående) för att på så sätt skapa positiva attityder till andra grupper och individer. Här handlar det även om att förespråka ansvarstagande för agerande utanför den egna gruppen, dvs. att lära sig ta ansvar även för den grupp eller individer som tidigare setts som fiender.

Fokuseringen på behov och rädsla betyder också att ytterligare en socialpsykologisk dimension betonas i förståelsen av internationella konflikter. Här hävdar Kelman och Fisher (2003) att internationell konflikt måste ses som en intersamhällelig process snarare än en mellanstatlig process. De så kallade ”nya krigen” och den ”nya nationalismen” (Kaldor 2002, Gilroy 2005) präglas således mer av konflikter inom stater än mellan stater. Konfliktanalyser kan därför inte begränsas till dess strategiska, militära eller diplomatiska dimensioner utan måste även ta hänsyn till dess ekonomiska, psykologiska, kulturella och socio-strukturella dimensioner. Som Staub och Bar-Tal (2003) har uppmärksammat kan det vara svårt att få till stånd psykologisk förändring utan strukturell förändring. Tydligast har detta kanske varit i fallet Nordirland där en positiv ekonomisk utveckling också bidragit till förändrade perceptioner mellan katoliker och protestanter (Ferguson 2009, Schmidt och Muldoon 2009). Konflikter mellan majoritets- och minoritetsgrupper i alltmer mångkulturella västerländska samhällen, ofta kännetecknade av ökad nationalism å ena sidan och av ökad traditionalisering och radikaliserings å andra sidan, kan dock även de analyseras utifrån detta perspektiv (se Kinnvall och Nesbitt-Larking, kommande).

Den tredje dimensionen Kelman och Fisher tar upp berör det faktum att internationell konflikt måste ses som en mång-

dimensionell process präglad av inbördes inflytande snarare än en tävling i makt och tvång. I traditionella konfliktanalyser har inflytande ofta setts som en kombination av morot och piska, där piskan eller hoten har tenderat att få störst betoning. Supermaktspolitiken under kalla kriget framställdes således huvudsakligen i termer av en raffinerad teori kring avskräckning, präglad av att förhindra den andre att göra saker man inte ville att den skulle göra (Jervis, Lebow och Stein 1985, Jönsson 1983). I en alltmer globaliserad värld har den suveräna staten dock blivit alltmer porös och mindre kapabel att reglera flödet av människor, varor och idéer över gränserna. Resultatet av detta har inneburit ett slags ”post-diplomati” (Jönsson och Zhimin 2008), vilket pekar på vikten av andra aktörer än stater, t.ex. multinationella organisationer, icke-statliga organisationer och transnationella nätverk, för förhandlingsprocessen. Diplomati och förhandlingar har därför alltmera kommit att involvera ett brett spektrum av strategier baserat på positiva incitament i respons till den andra partens behov. Detta förutsätter ett aktivt strävande efter lösningar som kan bemöta behov och rädsla från båda parter inom deras respektiva samhällen samt gemensamma försäkringar i termer av erkännande och symboliska eller förtroendeskapande åtgärder som involverar alla konfliktens parter. I utdragna konflikter och konflikter präglade av grovt våld och folkmord, som i fallet Rwanda till exempel, innebär detta ett erkännande av den andres mänsklighet, rättigheter, missnöjesanledning och tolkning av historien. Som Staub (2003) så riktigt har påpekat kan en förståelse av våldets historia också användas för att utveckla delade kollektiva identiteter och en delad förståelse av den historia som lett till att

en grupp har förtryckt och våldfört sig på en annan grupp.

Den fjärde och sista socio-psykologiska dimensionen Kelman och Fisher betonar, har att göra med det sätt på vilket internationell konflikt måste ses som en interaktiv process med en ökande, självgående dynamik snarare än en rad aktioner och reaktioner av en slags homogena och stabila aktörer. Intensiv konflikt tenderar att präglas mera av normer och föreställningar som förstärker varandra än av rationella, kalkylerade handlingar. En historia av misstänksamhet och misstro mellan olika parter tenderar att förstärkas i dessa parter inbördes relationer och avvikelser från dessa beteenden kan komma att ifrågasätta lojaliteten till gruppen. Som Kelman och Fisher (2003: 321-322) har uppmärksammat:

conflict resolution efforts, therefore, require promotion of a different kind of interaction, capable of reversing the escalatory and self-perpetuating dynamics of conflict: an interaction that is conducive to sharing of perspectives, differentiating the enemy image, and developing a language of mutual reassurance and a new discourse based on norms of responsiveness and reciprocity.

Detta resonemang exemplifieras tämligen väl i en nyutkommen studie av Rosler med flera (2009), fokuserad på den politiska psykologin hos en ockuperande makt, i detta fall Israel. Rosler med flera diskuterar de moraliska dilemman och etiska och psykologiska prövningar som en bestående ockupation innebär för det egna samhället. De hävdar att långdragna ockupationer kränker universella moraliska principer på den internationella, samhälleliga och individuella nivån. En ockupationsmakt måste ständigt förlikas sig med sådana kränkningar såväl socialt och politiskt som psykologiskt. Det betyder att de stän-

digt konfronteras med de svårigheter detta innebär allteftersom dessa bilder måste förlikas med synen på sig själva som tillhörande en moralisk och rättvis nation. Författarna diskuterar en rad socio-psykologiska mekanismer inom det ockuperande samhället som uppkommit för att klara av dessa utmaningar. Ockuperaren kan således utveckla en mängd samhälleliga föreställningar som moraliskt rättfärdigar ockupationen, vilka å ena sidan undanröjer den ockuperades legitimitet medan de å andra sidan skapar en positiv bild av den ockuperande gruppen. Utvecklingen av sådana föreställningar, såväl som andra socio-psykologiska mekanismer som underlättar människors förmåga att handskas med moraliskt våld i termer av långdragna ockupationer, visar att även ockuperaren drabbas av höga moraliska och sociala kostnader. För att kunna bryta långdragna ockupationer och lösa konflikter krävs således en förståelse för och undanröjande av de underliggande socio-psykologiska mekanismer som institutionaliserats i det ockuperande samhället.

Sammanfattning

Dessa exempel och studier visar på vikten av politisk psykologi för att förstå internationell politik i allmänhet och konflikter i synnerhet. Föreställningar, värderingar, motiv och normer påverkar politiskt deltagande samtidigt som kulturella och strukturella faktorer har betydelse för vem vi är. Politisk psykologi har dock, vilket Janice Gross Stein (2002) så riktigt påpekar, haft större betydelse för analyser kring politisk socialisering och förändring av attityder medan den har fokuserat mindre på hur individer lär sig på grundval av historiska och personliga erfarenheter. Konfliktanalyser, främst de som fokuserat på identitetskonflikter, har tagit ett steg i den

riktningen, men ännu saknas en mera jämn empirisk och teoretisk balans för att fullt förstå hur politiska och psykologiska processer samverkar. Detta är särskilt viktigt i en värld där individer och grupper upplever ökad press från ett snabbt föränderligt samhälle där migration, kulturella olikheter och ojämlikheter kan framstå som hotande (se Bauman 2001; Giddens 1991; Kinnvall 2004, 2006, Scuzzarello et al 2009). Martha Crenshaws (2002) betoning på nödvändigheten av att utveckla en interkulturell psykologi för att förstå en värld präglad av globalisering och ömsesidigt beroende måste således tas på allvar.

Redan på åttiotalet betonade Margareth Hermann i sin *Handbook of Political Psychology* (1986), det faktum att många intresserar sig för politisk psykologi för att de tror de kan påverka frågor de har starka känslor för som miljön, ojämlikhet, våld och krig, populism, politiskt ledarskap, osv. Den ”politiska” sidan av politisk psykologi är ständigt närvarande i sådana utfästelser och är kanske framförallt framträdande bland de som intresserar sig för konflikter, identitet och maktpolitik. David Winter (2002) hävdar till exempel att politisk psykologi har en unik förmåga att förstå hur makt, kön och våld är relaterade. Han framhåller vikten av att uttröna hur samhällen och människor lever ”bortom” makt och olikhet. Politisk psykologi är således inte bara intresserad av att förklara gruppkonflikter och våld, men också av konfliktlösning och konkreta policyförslag.

Det faktum att politisk psykologi från början var interdisciplinär har också påverkat dess öppenhet och tolerans för olika metodologiska inriktningar. Det har dock funnits en tendens att undvika tidigare viktiga fält inom politisk psykologi, såsom socialantropologi, mikrosociologi och kulturstudier, framförallt inom den

amerikanska traditionen. Om vi är intresserade av en mera dynamisk och fullständig bild av politiskt agerande är det viktigt att detta förändras, att vi skapar jämvikt mellan individen och samhället. Uppmuntran till ett paradigmskifte, förespråkandet av interkulturell forskning, multidisciplinära metoder och arbeten samt framhållandet av studier som tar känslor och mänskliga relationer på allvar, kan förhoppningsvis ge mer insiktsfull förståelse för mänskligt agerande, tankar och kunskap och skulle till och med kunna utgöra en ny politisk teori kring internationell politik.

CATARINA KINNVALL
DOCENT I STATSVETENSKAP VID
LUNDS UNIVERSITET

Referenser

- Adorno, T. et al. 1950. *The Authoritarian Personality*. New York, Harper and Row.
- Arnett, Jeffrey Jensen 2002. The psychology of globalization'. *American psychologist*. 2002, Vol. 57, No. 10, pp. 774-783. (10 p)
- Bar-Tal, D. & Staub, E. 1999. eds. *Patriotism: In the Lives of Individuals and Nations*. New York, Burnham Inc. Pub.
- Burton, J.W. 1990. (ed.) *Conflict: Human needs theory*. New York: St. Martin's Press.
- Crenshaw, M. 2002. 'The Utility of Political Psychology', i K. Monroe (ed.), *Political Psychology*. New Jersey: Lawrence Erlbaum.
- Deutch, M. & Kinnvall, C. 2002. 'What is Political Psychology?' i K. Monroe (ed.), *Political Psychology*. New Jersey: Lawrence Erlbaum.
- Ferguson, N. 2009. Political conflict and moral reasoning in Northern Ireland. In S. Scuzzarello, C. Kinnvall and K. Monroe (eds.). *On Behalf of Others: The Psychology of Care in a Global World*. New York: Oxford University Press.
- Fromm, E. 1965. *Escape from Freedom*. New York, Avon Books.
- Giddens, A. 1991. *Modernity and Self-Identity: Self and Society in the Late Modern Age*. Cambridge, Polity Press.

- Gilroy, Paul (2005) *After Empire: Melancholia or Convivial Culture?* (New York: Columbia University Press)
- Gross Stein, J. 2002. 'Psychological explanations of International Conflict. W. Carlsnaes, , T. Risse & B. Simmons, *Handbook of International Relations*, London: Sage.
- Hermann, M. 1986. ed. *Handbook of Political Psychology*, San Fransisco, Jossey-Bass Publishers.
- Jervis, R., Lebow, N. & Stein, J. 1985. *Psychology and Deterrence*. Baltimore, Johns Hopkins University Press.
- Jönsson, C. 1983. *Superpower: Comparing American and Soviet Foreign Policy*. UK: Francis Pinter.
- Jönsson, C. & Zhimin, C. 2008. 'Toward Post-Sovereign Diplomacy? Learning from Chinese and European History', presenterad på the ISA Annual Meetings, San Fransisco, 2008.
- Kaldor, M. 2001. *New and Old Wars: Organized violence in a global era*. Stanford: Stanford University Press.
- Kelman, H. & Fisher, R. 2003. 'Conflict Analysis and Resolution', in *Oxford Handbook of Political Psychology*. D. Sears, L. Huddy and R. Jervis (eds). Oxford: Oxford University Press.
- Kinnvall, C. 2004, 2007. 'Globalization and Religious Nationalism: Self, Identity, and the Search for Ontological Security'. *Political Psychology*, 25, 741-767. Reprinted in *Globalization and Business*, vol.1-3. London: Sage.
- Kinnvall, C., 2006. *Globalization and Religious Nationalism in India: The Search for Ontological Security*. London: Routledge.
- Kinnvall & Nesbitt-Larking (kommande). *The Political Psychology of Globalization: Muslims in the West*, (under review)
- Lasswell, H. D. 1930. *Psychopathology and Politics*. New York, Viking
- Lasswell, H.D. 1935. *World Politics and Personal Insecurity*. New York, McGraw-Hill.
- Lasswell, H. D. 1936. *Politics: Who Gets What, When and How*. New York, Peter Smith.
- Lasswell, H. D. 1948. *Power and Personality*. Westport, Connecticut, Greenwood.
- Merriam, C. E. 1925. *New Aspects of Politics*. Chicago, I fl., University of Chicago Press.
- Merriam, C. E. 1934. *Political Power*. New York, Collier.
- Rosler, Nimrod; Bar-Tal, Daniel; Sharvit, Keren; Halperin, Eran and Raviv, Amiram 'Moral aspects of prolonged occupation: implications for an occupying society'. S. Scuzzarello, C. Kinnvall & K. Monroe (eds.). *On Behalf of Others: The Psychology of Care in a Global World*. New York: Oxford University Press.
- Schmidt, K. & Muldoon, O. 2009. 'Expected and unexpected identity combinations in Northern Ireland: Consequences for identifications, Threat and Attitudes'. S. Scuzzarello, C. Kinnvall & K. Monroe (eds.). *On Behalf of Others: The Psychology of Care in a Global World*. New York: Oxford University Press.
- Scuzzarello, C. Kinnvall & K. Monroe (eds.). *On Behalf of Others: The Psychology of Care in a Global World*. New York: Oxford University Press.
- Staub, E. 1989. *The Roots of Evil: The Origins of Genocide and Other Group Violence*. Cambridge, Cambridge University Press.
- Staub, E. 2004. 'Understanding and Responding to Group Violence: Genocide, Mass Killing', i F. Moghaddam & A. Marsella (eds.), *Understanding Terrorism: psychological roots, consequences, and interventions*. Washington: American Psychological Association.
- Staub, E. & Bar-Tal, D. 2003. 'Genocide, mass killing and intractable conflict: Roots, evolution, prevention, and reconciliation', i *Oxford Handbook of Political Psychology*. D. Sears, L. Huddy and R. Jervis (eds). Oxford: Oxford University Press.
- Winter, D. 2002. 'An Intellectual Agenda for Political Psychology', i K. Monroe (ed.), *Political Psychology*. New Jersey: Lawrence Erlbaum.